

XVI Avatud Ühiskonna Foorum „Kosmopoliitne kommunikatsioon: Kultuuriline mitmekesisus globaliseerunud maailmas

Tallinn, 28. september 2011

Peaesineja: Pippa Norris

Kosmopoliitne kommunikatsioon – see tähendab kokkupuudet teiste kultuuridega, multikultuursust, aga kuidas mõjutab see meie oma identiteeti ja kultuurilist mitmekesisust? Siimaani on selle teemaga seoses avaldatud palju kohati ülepaisutatud infot, aga kui uurida näiteks neid inimesi, kes tähelepanelikult jälgivad infomeediat, siis kas nendel on erinevad väärtused neist, kes ei jälgi? On küll, sest infomeedia tarbimine tekitab kosmopoliitsemaid ühiskondi, mis usaldavad rohkem teiste väärtushinnangutega kultuure, kui samas vähendab see rahvustunnetust – kas see on positiivne või negatiivne?

Globaliseerumine tegelikult ei ole maailmas midagi uut, kui mõelda näiteks tagasi vana-Kreekale või Roomale, ning oli see ju alles 1880. aastatel, kui kommunikatsioon üle maailma tihenema hakkas. 1970ndate algusest on kommunikatsioonivõrgustikud eriti kiiresti arenema hakanud ja nüüdseks oleme jõudnud olukorrani, kus kõik on omavahel väga tihedalt seotud – kui kinnisvaraturg Chicagos variseb, mõjutab see ühtäkki ka näiteks Ühendkuningriiki. Toimub väga palju liikumist, nii ideede, toodete, kui ka inimeste tasandil, ka näiteks kas või ainult põgenike näol.

Kui vaadata kosmopoliitsust kui traditsioonilisemat ideed, siis hõlmas see kunagi sellist mõistet nagu *grand tour*, mis tähendas et kosmopoliidid olid need, kes õppisid maailma tundma keelte õppimise, kirjanduse ja eriti just reisimise kaudu – käidi suurejoonelistel reisidel, sest kosmopoliitsus tähendas eelkõige teiste inimeste ja kohtade tundmaõppimist, oma riigist väljapoole vaatamist. Tänapäeval on inimesed palju liikuvamad, nad sünnivad ühes, kuid elavad paljudes teistes riikides. Kui minult küsitakse, kust ma pärit olen, sõltub vastus küsija enda päritolust, kuna olen elanud pikemalt nii Inglismaal, Šotimaal, USAs kui ka Austraalias.

Aga kuidas siiski mõjutab kõik see meie identiteeti ja kultuurilist mitmekesisust? 1970. aastatel räägiti palju kultuurilisest ebapuhtusest, kuna mõju oli pigem ühesuunaline ja liikus lääneriikidest ja eriti just USAst ülejäänud maailma suunas ning selles nähti ohtu rahvuskultuuridele ja kultuurilisele mitmekesisusele. Teine säärane laine leidis aset 1990. aastatel, poliitiliste arengute ja interneti kiire leviku tõttu aastast 1994. See kõik viis kultuurilise protektsionismini, eriti väiksemates riikides, kus on oma väiksemad keeled, riikides, mis on vaesemad ja kus puuduvad infovõrgustikud. Nii EL kui UNESCO jagavad seda ohutunnet ja muretsevad järjest enam kultuurilise mitmekesisuse säilitamise pärast.

Šveitsi majandusinstituudi KOFi uuringute tulemusena on koostatud globaliseerumise indeks, mis arvestab kaubandust, poliitilist ja sotsiaalset globaliseerumist. Nende tabelite põhjal näeme, et globaliseerumine on 90. aastatest saati eriti tugevas tõusujoones ning mis puudutab audio-visuaalset kaubandust, siis on lääneriigid selgelt domineerivas positsioonis, neist USA kaugelt just ekspordis juhtival kohal. Veel domineerivad näiteks Ühendkuningriik ja Prantsusmaa, endised koloniseerijad. Suured siseturud on näiteks Indias Bollywoodi filmide ja Ladina-

Ameerikas telenovellide näol. Selle impordi-ekspordi skaalal on alumises otsas väiksemad riigid ja vaesemad piirkonnad. Kuid mida see siis tähendab?

On neli viisi seda tõlgendada – võib rääkida kultuuride ühtimisest, rahvuskultuuride polariseerumisest või nende kokkusulamisest, kuid meie pooldame neljandat varianti ehk tulemüüri mudelit, mille kohaselt on kultuuri ekspordil siiski piiratud mõju. Selles tulemüüris on tegurid, mis vähendavad kultuurilise impordi mõju ja esimene tõkend on ligipääs turgudele, sest on palju riike, mis ei osale aktiivselt selles kaubanduses. Samas on ka riike, kus juurdepääs turgudele on olemas, kuid ei ole vaba meediat, nagu näiteks Hiina, Põhja-Korea ja Birma. Oluline tegur on vaesus, sest imporditud kultuuri tarbib keskklass ja haritud inimesed, kuid maapiirkondadesse see sageli ei jõua. Veel on oma osa ka õppimismustritel ja haridusel, mis me saame kodust, koolist ja oma kogukonnast, millel on oluliselt suurem mõju väärtustele ja hoiakutele kui televisioonil. Need kõik on tõkendid, mis piiravad kultuurilise impordi mõju rahvuslikule kultuurilisele mitmekesisusele. Mis puudutab digitaalset lõhet, siis võime küll mõelda, et kõikjal on mobiiltelefonid, internet ja televisioon, kuid reaalselt see nii ei ole.

Mis puudutab kosmopoliitsust, siis meie indeksist lähtuvalt on kõige kosmopoliitsemad jõukad riigid, kus on vaba juurdepääs meediale. Selle skaala tipus on väikesed heaoluriigid, nagu näiteks Luksemburg, Šveits ja Norra. Ka Eesti on selle skaala ülemises kolmandikus. Vaba juurdepääs meediale vähendab natsionalismi, soodustab kosmopoliitsust ja tolerantsi võõraste elustiilide suhtes. Mida rohkem meediat, seda rohkem usaldust ja seda vähem konflikte. Kui vaadata kosmopoliitsuse skaala alumist osa, siis on seal riigid, mis on konfliktidest räsitud. Informatsioon on see, mis ehitab erinevate kultuuride vahel sildu ja kasvatab usaldust.

Infomeedia tarbimine avatud ühiskonnas küll vähendab rahvusidentiteedi tunnetust, kuid kas see on hea või halb? See on juba normatiivne otsus. ELis näiteks on arutatud seda, et kultuuriline kaubandus võiks 50% ulatuses olla Euroopa-sisene ja ka UNESCO on võtnud samme, et kaitsta kultuurilist mitmekesisust. Jah, teatud osa identiteedist võib kaduda, aga samas võidetakse ka selle arvelt juurde.

Meie uuring ei hõlmanud olulisel määral uut meediat ja internetti, see ei läinud sügavuti meedia erinevatesse tüüpidesse ja sisusse, sest et selle mõõtmine on väga kompleksne ja uuring hõlmas maailma riike üldisemalt. Tänapäeval on loomulikult ka oluline analüüsida seda, kuidas inimesed uut meediat kasutavad. Araabia kevade puhul on küll palju räägitud sotsiaalmeedia rollist, kuid tegelikkuses on andmed selle kasutamise kohta täis tugevaid liialdusi. Ajakirjanikud arvavad, et kuna nemad kasutavad Twitterit, kasutab seda ka terve maailm. Mis puudutab Araabia riike, siis seal võivad küll 8 inimest 10st öelda, et nad soovivad demokraatiat, kuid miks? See on kõik tänu meediast saadud ettekujutlusele jõukatest demokraatlikest riikidest, kuid puudub arusaam sellest tööst, mis demokraatia ehitamise jaoks on vaja teha – ei piisa pelgalt valimistest, sealt asi alles algab. Loomulikult tahetakse vabadust ja korrupsiooni kadumist, kuid üleminek ja valitsuste ja süsteemide ülesehitamine võtab väga palju aega.

On riike, mis on avatud kaubandusele, kuid suletud kultuurilisele impordile, kuid Eesti kindlasti ei ole suletud riik. Tänapäeval on saadaval tohutult palju infot ning meie kui õpetajate väljakutse seisneb valikute tegemise õpetamises. Peame oma tudengitele selgeks tegema, et kogu info ei ole võrdne, nad peavad aru saama sellest, milline on kvaliteetne info ja kust seda on võimalik leida.